

การปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์ในการจัดการ ทรัพยากรป่า ภายใต้นโยบายการพัฒนา การท่องเที่ยว : กรณีศึกษาอำเภอภักดีลยาธิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

**Ethnic Communities attempts at Self Adjustment
Regarding Forest management Issues Under
Tourism Development Policies : A Case Study of
Kanlayaniwatthana District, Chiang Mai Province**

ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์¹

บทคัดย่อ

การตั้งให้พื้นที่ป่าสนวัดจันทร์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีถึงการเป็นป่าสนพื้นที่ใหญ่ที่สุดและอุดมสมบูรณ์ที่สุดเป็นอำเภอใหม่เพื่อเป้าประสงค์ในด้านการท่องเที่ยวนั้น พบว่าการให้ความหมายเรื่องทรัพยากรป่าระหว่างภาครัฐและชุมชนมีความแตกต่างอย่างมาก ซึ่งความแตกต่างนี้ส่งผลถึงรูปแบบวิธีการจัดการที่ต่างกันด้วย ดังนั้นแล้วชุมชนเมื่อต้องกลายจากวิถีเกษตรเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของเมืองท่องเที่ยวทำให้เกิดเป็นการปรับตัว ทั้งเพื่อต่อรองต่อรัฐในเรื่องของสิทธิในการจัดการทรัพยากรและในการจัดการความสัมพันธ์ในชุมชนเอง บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอภาพของการนิยามความหมายและ

¹ อาจารย์ประจำ, วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิธีการจัดการที่แตกต่างบนทรัพยากรป่าและการปรับตัวต่อราระหว่างชุมชนและรัฐในพื้นที่ท่องเที่ยว
แห่งใหม่ของจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอภักดีนิคม

คำสำคัญ : การท่องเที่ยว การนิยามความหมาย การจัดการทรัพยากร การปรับตัว การต่อรอง
อำเภอภักดีนิคม

Abstract

It is universally accepted that the Wat Jan Forest is the largest and most pristine of Thailand's Conifer forests. Establishing Wat Jan as a new district in Chiang Mai Province for the purposes of tourism has demonstrated differences between the governments and the communities definitions ascribed to the forest and therefore has had an effect on the different management methods. When the Communities transition away from agriculture becomes necessary in a tourist place in order to resist the governments forest management policies is also another aspect of tourism, and creates the need to adapt to other interests and groups in the community.

Keywords : Tourism, Definitions, Natural resource management, Adaptation, Resistance, Amphoe Galyani Vadhana

บทนำ

ภายใต้นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จังหวัดเชียงใหม่ ได้เปิดโครงการเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนโดยชุมชน ได้เลือกให้อำเภอภักดีนิคมเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดและคาดหวังให้เป็นเสมือนสถานที่ท่องเที่ยวทดแทนอำเภอปายที่กำลังเข้าสู่ช่วงขาลงของการท่องเที่ยว ภายหลังการประกาศตั้งอำเภอภักดีนิคมในปี 2552 ทำให้ 3 ตำบล คือ ตำบลแจ่มหลวง ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแม่แดดหรือบริเวณขุนน้ำแจ่มถูกรวมเข้าเป็นอำเภอภักดีนิคม ซึ่งจากการประกาศพื้นที่ให้เป็นเขตการปกครองดังกล่าว ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ ในด้านหนึ่งได้ทำให้พื้นที่ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งถนนหนทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านสะดวกสบายขึ้นในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ แม้โครงสร้างพื้นฐานจะได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แต่ขณะเดียวกัน กลับมีการพยายามใช้กฎหมายข้อบังคับต่างๆ ทางกฎหมาย เข้ามาประกาศใช้ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชนดั้งเดิม เช่น กฎหมายรังวัดที่ดินในเขตป่าสงวน ซึ่งทางราชการจะไม่รังวัดที่ดินให้ชุมชนกรณีที่มีต้นไม้ใหญ่อยู่ นอกจากนั้นชาวบ้านจะตัดต้นไม้ใหญ่ออกเพื่ออำนวยความสะดวก จึงทำให้ชุมชนเริ่มสงสัยในนโยบายการพัฒนาในพื้นที่ เพราะต้นไม้ใหญ่เป็นต้นไม้ที่ชุมชนดูแลรักษามานาน ดังนั้น คนในชุมชนจึงเริ่มวิตกกังวลว่าทรัพยากรในพื้นที่จะถูกขูดรีดเพื่อพัฒนามากเกินไปจนเสียความสมดุล กระทั่ง วิถีชีวิตชุมชนจะล่มสลายลงและความเป็นคนป่าเกะแองเดิมจะหมดความหมายลงในที่สุดหรือไม่

นอกจากนั้นยังเกิดสถานการณ์ที่กระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่อย่างมาก อันเนื่องมาจากการกำหนดกฎระเบียบของรัฐในบางข้อที่ขัดกับวิถีชีวิต เช่น เกิดกรณีชาวบ้านถูกตำรวจจับจากการตัดไม้หรือขนย้ายไม้เพื่อนำมาสร้างบ้าน ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นวิถีชีวิตประจำวันที่ชาวบ้านได้สร้างข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ โดยกำหนดเขตป่าใช้สอย ป่าที่อยู่อาศัย ที่ทำกินและเขตป่าอนุรักษ์และการมีระเบียบในการขออนุญาตจากการลงมติของที่ประชุมของหมู่บ้าน ในการขออนุญาตตัดไม้เมื่อต้องการนำไปสร้างบ้านทุกครั้ง แต่เมื่อมีหน่วยงานรัฐเข้ามาในพื้นที่และปฏิบัติงานไปตามกฎระเบียบของรัฐ จับกุมชาวบ้านที่ไม่ทราบในตวับทกกฎหมายจนถูกจับกุมและลงลายมือรับทราบข้อกล่าวหา กระทั่ง ต้องถูกดำเนินคดี ทั้งจำคุกและปรับค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างเกิดการสั่นคลอนต่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่งผลอย่างยิ่งต่อความมั่นคงใน อำนาจ ในการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ของชุมชนภายใต้กระแสการท่องเที่ยวที่หลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่อย่างรวดเร็ว จากการศึกษาในครั้งนี้ได้พบว่า กระนั้นแล้วชุมชนเองก็หาได้หยุดนิ่งสยบยอมต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นไม่กลับมีการปรับตัวและต่อรองต่อประเด็นการจัดการทรัพยากรในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย

ภายใต้คำถามหลักที่ว่า การเข้ามาของรัฐหรือนายทุนที่อาจเป็นการรุกคืบของการพัฒนาจากภายนอกที่ชุมชนปกากะญอ ในอำเภอกัลยานิวัฒนา กำลังต้องเผชิญและต้องหาวิธีตั้งรับและจัดการอย่างไรการวิจัยเชิงคุณภาพการตอบคำถามดังกล่าวผู้ศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิเป็นข้อมูลหลักในการศึกษาและวิเคราะห์ผลการศึกษาและใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลรองในการสนับสนุนผลการศึกษา ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษารวบรวมงานเขียน ตลอดจน งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสาร โดยรวบรวมเอกสารการศึกษาวิจัยบทความวิชาการ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการท่องเที่ยว ตลอดจนนโยบายด้านการท่องเที่ยวของทั้งในประเทศไทย และระดับโลก รวมทั้ง ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ ที่ได้มาจากการศึกษา ซึ่งเคยมีผู้เข้าทำการศึกษาในพื้นที่ที่ผ่านมา เพื่อศึกษาถึงการขยายตัวของนโยบายการพัฒนาและการท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนปกากะญอ และศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาและการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอกัลยานิวัฒนา ตลอดจน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากข่าวและเว็บไซต์ ทั้งที่สร้างขึ้นโดยหน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการหรือชาวปกากะญอเอง และจากบทความออนไลน์ทั่วไปเพื่อศึกษาถึงมุมมองในการปรับตัวและการจัดการของคนกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่นผู้นำศาสนานักพัฒนาในพื้นที่ องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มเยาวชน รัฐ หน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการจากภายนอกและนักท่องเที่ยว

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการภาคสนาม โดยการสำรวจและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น การเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน ในช่วงระยะแรกของการเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของการพัฒนาและกระแสการท่องเที่ยวในพื้นที่พร้อมทั้ง

เข้าใจการจัดการ การปรับตัว ต่อด้านต่องบกับนโยบายรัฐที่เข้าสู่หมู่บ้าน นอกจากนั้น การเข้าไปพักอาศัยในพื้นที่เป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพของพื้นที่ และของคน เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันในชุมชน นอกจากนี้ยังเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมือนเป็นหนึ่งในคนของหมู่บ้าน ในส่วนของการสัมภาษณ์นั้น ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ คือ กลุ่มคนในชุมชน ทั้งชาวบ้านที่หมายถึง พ่อบ้าน แม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาหรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุ เจ้าของกิจการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและคนนอก ตัวแทนของภาครัฐในพื้นที่และองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจน นักวิชาการที่เข้ามาเคลื่อนไหวในพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจภาพปรากฏและสถานการณ์ของชุมชนและคนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงการทำความเข้าใจกระบวนการที่ใช้ในการต่องของชุมชนปกาเกะญอใน บริบทของการพัฒนาและการท่องเที่ยวการศึกษาครั้งนี้ดำเนินไปภายใต้วัตถุประสงค์หลักสามประการคือ

1. เพื่อทำประมวลสถานการณ์ปัญหาของชุมชนชาติพันธุ์ปกาเกะญอในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาและการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์ปกาเกะญอในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาและการท่องเที่ยว
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูง

การศึกษาเกิดขึ้นในพื้นที่วิจัยคืออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวงและตำบลแม่แดด ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกะญอ ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

การใช้ทรัพยากร ในความเข้าใจที่หลากหลาย

เบื้องหลังภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วและสร้างรายได้มหาศาลให้กับประเทศกลับมีการขัดแย้งกันระหว่างคนในพื้นที่และรัฐในเรื่องสิทธิในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เข้ามา ได้ทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะในเรื่องการจัดการ การใช้กำกวมยิ่งขึ้น (สุวิชา พักกระสา, 2552) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ประเด็นหลักที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นมาจากการเข้าใจความหมายของสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่ต่างกัน ซึ่งกระแสเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมักมองสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรเป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชน ซึ่งมองว่า เป็นแนวทางในการลดการทำลายทรัพยากรได้ดีกว่าการปล่อยให้ปัจเจกในการเข้าถึง เกิดเป็นการขัดกันของการเข้าถึงทรัพยากร มองผ่านเรื่อง “สิทธิ”

การเข้าใจเรื่องสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรนั้นสามารถแบ่งแนวทางในการมองสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรได้เป็นสองแนวทางคือ

ประการที่หนึ่ง การมองสิทธิที่ผูกติดกับตัวทรัพยากร ซึ่งมีฐานแนวคิดที่สำคัญคือเรื่องของความเป็นเจ้าของ ดังนั้นความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรในแนวคิดนี้จึงมักออกมาในรูปของการจัดการเชิงเดี่ยวคือการทำให้เป็นระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Property) จากงานศึกษา ของ

Singer(2000) เรื่อง Property and Social Relation: From Title to Entitlement ซึ่งได้พูดถึงแนวคิดเรื่องทรัพย์สินในยุค Classic ว่า สิทธิในทรัพย์สินนั้นสามารถจำแนกได้ผ่านการครอบครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Owner) ซึ่งเป็นการให้กรรมสิทธิ์ (Entitlement) คือมีสิทธิในการถือครอง เข้าใช้ อย่างเต็มที่ และสิทธินี้สามารถถูกเปลี่ยนมือได้ ซึ่งเป็นการมองแบบทางเดียวคือ ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองเพียงหนึ่งเดียว เด็ดขาด การถือครองแบบเพียงหนึ่งเดียวนี้นับเป็นสิ่งที่สำคัญมากในมุมมองของ Classic Property เพราะจะสามารถบอกได้ว่า ใครถือครอง ใครใช้ และใครเป็นผู้ควบคุม สิทธินี้จะชี้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการมากกว่ามุมมองในเชิงศีลธรรม แต่เมื่อใช้มุมมองนี้ในการมองการเข้าถึงทรัพยากรจะพบว่า ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการเข้าถึง แต่กลับยิ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ดังเช่นในกรณี การให้สิทธิในการใช้น้ำแก่ปัจเจกบุคคล พบว่าการมองน้ำโดยปราศจากพันธะใด ๆ ในการเข้าถึง ทำให้รัฐมองว่าน้ำเป็นทรัพย์สินสาธารณะที่รัฐสามารถที่จะอนุญาตในการให้สิทธิต่อปัจเจกบุคคลในการใช้ประโยชน์ได้ และกรรมสิทธิ์ที่บุคคลได้รับนี้สามารถที่จะเอาไปปรับเปลี่ยนผ่านการซื้อขายได้ในระบบตลาด ซึ่งมันได้ทำให้สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสามารถเอามาซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นการเข้าถึงทรัพยากรน้ำกลับมีเงื่อนไขที่ซับซ้อนและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการทำให้เป็นกรรมสิทธิ์ของปัจเจกเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถอธิบายและจัดการการเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Carl J. Bauer,1997)

ประการที่สอง การทำให้เป็นระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) การทำให้เป็นระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐนั้น ทำผ่านกระบวนการในการสร้างอำนาจเหนือพื้นที่ (Territorialization) เป็นกระบวนการที่รัฐเข้าไปกำหนดขอบเขตในการเข้าถึง (ใช้) ทรัพยากร และกีดกันไม่ให้มีการเข้าไปทำกิจกรรมในอาณาบริเวณของอำนาจรัฐนั้น ซึ่งงานของ Vandergreest and Peluso (1992) เรื่อง Territorialization and State Power in Thailand ได้เสนอเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทรัพยากรว่า Territorialization คือการที่รัฐต้องการจะเข้าไปใช้ และควบคุมทรัพยากรในส่วนที่อยู่ภายในหลักของเขตแดนของชาติ โดยชอบธรรม ผ่านมโนคติเรื่องการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการเพิ่มอำนาจในการควบคุมทรัพยากรนั้น ๆ ซึ่งนัยยะที่ซ่อนอยู่ในความรู้แบบวิทยาศาสตร์นี้มักเกี่ยวโยงกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ Vandergreest and Peluso ยังได้เพิ่มมุมมองของการขยายอำนาจรัฐเข้ามาในเขตทรัพยากรว่ารัฐได้ใช้มโนคติเรื่องการอนุรักษ์เข้ามาแสดงความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรของอำนาจรัฐด้วย ภาพของการกีดกันจากรัฐในการเข้าถึงทรัพยากรของชาวบ้านโดยผ่านข้ออ้างในเรื่องของการอนุรักษ์นั้น รัฐพยายามที่จะเข้ามาจัดการโดยใช้ หลักกฎหมาย กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐในการเข้าถึง และครอบครองทรัพยากรที่ไม่มีการอ้างชื่อเป็นเจ้าของโดยปัจเจกบุคคลผ่านทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางการขยายอำนาจควบคุมทรัพยากรของรัฐที่มากขึ้นได้ส่งผลให้ชุมชนสูญเสียสิทธิในการเข้าถึงและการใช้มากขึ้นตามไปด้วย

การมองสิทธิผ่านระบบความสัมพันธ์

การมองในรูปแบบนี้ไม่ได้มองสิทธิว่าหยุดนิ่ง หรือตายตัว แต่กลับมองว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไข ที่มีความซับซ้อนเช่น เรื่องของการเมือง วัฒนธรรม และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งก็คือเป็นการมองสิทธิผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation) ที่มีการต่อรองกันอยู่ตลอดเวลาอันเอง ความสัมพันธ์ที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งของ (ทรัพยากร) เท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับคน บนเรื่องของทรัพยากร

เมื่อพูดถึงแนวคิดในเรื่องของการเข้าถึง สิทธิที่เกิดจากการเข้าถึงนั้น มักถูกนำไปโยงกับเรื่องอำนาจเสมอ โดยการจะเข้าถึงทรัพยากรได้นั้น เกี่ยวข้องกับเรื่องลำดับชั้นของอำนาจที่หลากหลายของแต่ละบุคคลซึ่ง Ribot and Peluso (2003) ได้กล่าวว่าอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรนั้นเกิดขึ้นผ่านทางกลไกความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งอำนาจนี้มีการเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย ระหว่างกลุ่มอำนาจต่าง ๆ การเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มต่างๆ จึงมีความหลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เมื่อคำว่า Access ถูกนิยามว่า เป็นความสามารถที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์จากสิ่งสิ่งหนึ่ง (“The ability to derive benefit from a thing”) หากนำมาเปรียบเทียบกับคำว่า Property ที่หมายถึง สิทธิที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์จากสิ่งของ (“The right to benefit from a thing”) ก็จะทำให้เห็นว่าความหมายของ Access นั้นกว้างกว่าและเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจมากกว่าแค่ สิทธิ ดังนั้น สิทธิในทรัพยากรที่ดูผ่านการเข้าถึง จึงมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจมากกว่าเพียงแค่การครอบครองดังที่แนวคิดแรก (สิทธิที่ผูกติดกับตัวทรัพยากร) นำมาใช้ในการอธิบาย

อำเภอกัลยาณิวัฒนาในกระแสการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

เดือนกรกฎาคม ปี 2552 กระทรวงมหาดไทย ประกาศให้ 3 ตำบล ของอำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ ตำบลแม่แดด ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวงเป็นอำเภอกัลยาณิวัฒนา ลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอที่ 878 ของประเทศไทย โดยหน่วยงานรัฐทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่มีความพยายามสร้างกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้งผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ รายการโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ ตลอดจน การจัดกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้านการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้สังคมภายนอกรับรู้การมีอยู่ของอำเภอกัลยาณิวัฒนาในฐานะแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่น่าสนใจ นอกจากนี้ ยังเป็นการเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ด้วยซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเปิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่าต้องการประชาสัมพันธ์และเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีคุณภาพ ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ส่งเสริม สนับสนุนสินค้าทางการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ชุมชนเข้าใจตระหนักเห็นความสำคัญในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พอเพียงและเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาของท้องถิ่นอำเภอกัลยาณิวัฒนาแห่งนี้ เพื่อจะให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวได้ทราบและกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสืบไป

จากการศึกษาพบว่า ความพยายามดังกล่าว โดยเฉพาะของ การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ นั้น อาจเป็นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่หน่วยงานรัฐมักดำเนินการกับชุมชนหรือพื้นที่ ที่รัฐเห็นหรือประเมินว่า มีศักยภาพ สามารถพัฒนาและผลิตให้กลายเป็นสินค้าในตลาดการท่องเที่ยวได้ โดยมีกยกเหตุผลของการก่อรายได้หรือมูลค่าทางเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดชีวิต โดยเฉพาะความมั่นคง ทางด้านเศรษฐกิจของผู้คนในชุมชนหรือพื้นที่นั้นดีขึ้นได้

การเปิดเป็นอำเภอแห่งใหม่ที่มีเป้าหมายหลักชัดเจนในการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติแห่งใหม่เพื่อแทนที่แหล่งท่องเที่ยวเดิมซึ่งเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วเช่นอำเภอลำปาง ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาคือสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัยมากมายที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เจ้าของเป็นทั้งคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ที่เข้ามา โดยในกลุ่มคนในพื้นที่ ส่วนใหญ่ผู้ที่มีกำลังหรือผันตัวเองมาเป็นนายทุนหน้าใหม่หรือผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหาร รีสอร์ท บัณฑิต บัณฑิต หรือบ้านเช่า นั้น มักเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะหรือรายได้ที่มั่นคง เช่น ข้าราชการ กลุ่มคนที่ทำงานกับองค์กรศาสนา หรือเกี่ยวข้อง ตลอดจน กลุ่มผู้นำท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เป็นต้น จึงจะสามารถลงทุนประกอบกิจการดังกล่าวได้

ทั้งนี้ สำหรับบุคคลภายนอกที่เข้ามาส่วนใหญ่ได้ซื้อที่ดินหรือมาขอเช่าบ้านหรือพื้นที่เพื่อทำการค้า ธุรกิจส่วนตัว ส่วนใหญ่เป็นคนในเมืองเชียงใหม่หรือจากอำเภอลำปางที่สนใจเข้ามาทำธุรกิจส่วนตัว ในพื้นที่ ดังนั้น ในพื้นที่จึงมีสิ่งก่อสร้างมากมายเกิดขึ้น โดยเป็นการมาขอเช่าที่หรือบ้านจากนายทุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำ เพื่อเปิดร้านขายของชำ ร้านอาหาร ร้ายขายเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้และ ร้านขายรถจักรยานยนต์ เป็นต้น ทั้งนี้พื้นที่ที่เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน คือ ในพื้นที่วัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างจังหวัดทั้งในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคอีสาน เช่น ในกรณี ร้านค้าขายของชำที่เข้ามาเช่าพื้นที่และบ้าน การค้าขายของคนจากกระนอง และระยอง ซึ่งมาเปิดกิจการและย้ายครอบครัวมาอยู่ ส่วนที่บ้านจันทร์บ้านเด่น มีการเข้ามาเปิด ร้านค้าขายของให้กับพี่น้องลื้อ ที่ขายพื้นที่ไร่ละ 50,000 บาท แต่ตอนนี้หลังจากเปิดอำเภอใหม่ ขายไร่ละ 200,000 บาท โดยเฉพาะพื้นที่ใกล้อำเภอใหม่และเป็นที่ดินของนายทุน

ดังนั้น จากการขยายตัวของกิจการธุรกิจต่างๆในพื้นที่ ตลอดจน การเกิดกลุ่มนายทุนหน้าใหม่ ซึ่งมาจากกลุ่มผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ การเปลี่ยนมือหรือกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินจึงเกิดขึ้นตาม มาด้วย กล่าวคือ หลังการประกาศอำเภอมากกว่า 2 ปี มีการซื้อขายที่ดินกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้ง ราคา ที่ดินในการซื้อขายยังมีราคาแพง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต อันเนื่องมาจากเป็นที่ดินในพื้นที่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลควบคุม เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้และหน่วยทหาร ตลอดจน มีกฎกติกาของชุมชนที่เคร่งครัดในการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ ดังนั้น การเปลี่ยนมือที่ดินจึงมีน้อย

ทั้งนี้ ในอำเภอจากทั้ง 3 ตำบล คือ พื้นที่ที่อยู่บริเวณที่ตั้งของตัวอำเภอแห่งใหม่ โดยการซื้อ ขายที่ดินแบบเดิมจะมีการขายที่ดินแบบยกผืน ในราคาไม่เกิน 40,000-50,000 บาท แต่ในปัจจุบัน ชาวบ้านขายที่ดินเป็นไร่ ซึ่งมีราคาไร่ละ 50,000 บาท แต่เมื่อมีคนมาถามซื้อหลายคน ชาวบ้านจะขายให้ กับคนที่ให้ราคาที่ดีและสูงที่สุด โดยผู้ที่มาซื้อที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ที่อยู่อาศัยหรือมาจากในเมือง (เชียงใหม่หรือคนต่างถิ่นต่างพื้นที่) ดังนั้น จึงมีการขายที่ดินไปแล้วในหลายพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่ม

ลือชื่อเป็นคนที่ซื้อมากกว่า ราคาเมื่อ 2-3 ปีก่อนนั้น ราคาไม่แพงแต่ปัจจุบันราคาที่ดินสูงขึ้นเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ สถานการณ์ของการเปลี่ยนมือหรือกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินนั้น ปัจจัยที่สำคัญ เป็นอย่างมากที่เป็นทั้งตัวเร่งและกระตุ้นให้นักลงทุนทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่ ตัดสินใจ ลงทุนซื้อขายที่ดิน คือ กระแสการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาตั้งแต่ประกาศอำเภอบ้านนาใน ปี 2552 กล่าวคือ จากระยะทางราว 50 กิโลเมตรจากอำเภอบ้านนามาถึงบ้านนาตัวจริง โดยในอนาคต ภาพของพื้นที่และชุมชนที่อาจเต็มไปด้วยความสะอาดสวยงาม อาจกลายเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยว หลังไหลมาเยือน ซึ่งแน่นอนว่า การเติบโตของเมืองท่องเที่ยวอาจเป็นสิ่งที่ชุมชนในพื้นที่อำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนาปฏิเสธไม่ได้ในอนาคต โดยสัญญาณที่แสดงให้เห็นภาพของการนำไปสู่เมืองท่องเที่ยว ในอนาคตของอำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา นั้น เห็นได้ชัดเจนจากนโยบายและโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มเอกชนต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาดำเนินกิจการและกิจกรรมในพื้นที่ไม่ว่า จะเป็น การเปิดพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.)เชียงใหม่ ซึ่งได้เปิดโครงการเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยว อำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา อำเภอบ้านนาใหม่ของเชียงใหม่ โดยการนำเสนอภาพ

“พื้นที่ชุมชนที่อยู่ท่ามกลางความงดงามของธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน ภายใต้แนวคิด การท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมจัดการอย่างยั่งยืน กระตุ้นและสร้างความตระหนักในการร่วมกัน อนุรักษ์สืบสาน หวังสร้างแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพแห่งใหม่ให้ชาวโลกไทยหา”

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้คาดการณ์ว่า “แหล่งท่องเที่ยวใหม่แห่งนี้จะเป็น แหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและธรรมชาติของผืนป่าอันงดงาม ที่ไม่ ยิ่งหย่อนไปกว่าที่อื่นใดหรือแม้กระทั่งอำเภอบ้านนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่ได้รับความนิยม โดยเชื่อว่าจะเป็นดินแดนที่มีมนต์ขลังตรงใจนักท่องเที่ยวที่ได้มาสัมผัสและเยือน ซึ่งททท.มองว่า ในพื้นที่จะมีทิวทัศน์ของการเดินทางและการพักผ่อนหย่อนใจที่นักท่องเที่ยวจะได้ สัมผัส อีกทั้ง จะเกิดเม็ดเงินสะพัดเพิ่มขึ้นอีกปีละหลายร้อยล้านบาท

เมื่อเริ่มมีการเข้ามาของบริษัเอกชนเพื่อดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวกระแสของการเข้ามาหา ทำเลหรือที่ทางในการดำเนินกิจการในธุรกิจท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นตามมาด้วย โดยเฉพาะการเข้ามา หาซื้อที่ดินประกอบกิจการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการเติบโตของอำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา ดังปรากฏ ในภาพข่าวที่ว่า

“เผยแพร่สู่แหล่รุ่มทั้งที่ดินผืนงามกลางดงสนพันปี “บ้านนาตัวจริง” อำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา ของเชียงใหม่กว่านั้นซื้อถูก ๆ หวังเก็งกำไรสร้างรีสอร์ทหรูแบบเดียวกับอำเภอบ้านนา ชาวบ้านตื่นรวมกลุ่ม “มูเจอะเค” ด่าน ขณะที่ยังคง ผวจ.เชียงใหม่สั่งตรวจสอบ บางหมู่บ้านในใหม่ขายที่ให้นักลงทุนหลาย สิบแปลงแล้ว ปลัดจังหวัดยันที่ดินทั้งอำเภอบ้านนาเป็นที่ยอมรับ และส่วนหนึ่งอยู่ในความดูแลโครงการหลวง ซื้อขายไม่ได้มีความผิดและถูกยึดคืน ระบุเป็นความพยายามกลุ่มนายทุนเคลื่อนย้ายจากปายมา”

ซึ่งรายละเอียดของข่าวยังได้นำเสนอว่า นายชุมพร แสงมณี รอง ผวจ.เชียงใหม่เปิดเผยว่าได้รับแจ้ง จากข้าราชการอำเภอบ้านนาตัวจริงอำเภอบ้านนา กล้วยาณวิวัฒนา 25 ของเชียงใหม่ “กล้วยาณวิวัฒนา” หรือชื่อเดิม “บ้านนาตัวจริง” ว่า มีประชาชนบางหมู่บ้านขายที่ดินที่ทำกินให้แก่เอกชนไปแล้วหลายสิบราย และเริ่มมีนายทุนเห็นว่า

เป็นที่ดินราคาถูกสามารถนำไปเก็งกำไรเมื่อมีการก่อสร้างศูนย์ราชการอำเภอแล้วเสร็จ รวมทั้งจะมีการพัฒนาเป็นอำเภอต้นแบบเฉลิมพระเกียรติฯ มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งแตกต่างจาก อำเภอปายโดยพื้นที่ของ อำเภอกัลยาณิวัฒนา กับอำเภอปายติดกัน จึงมีนายทุนเคลื่อนไหวเข้ามากว้านซื้อที่ดิน ซึ่งรอง ผวจ.ยังกล่าวว่า ได้กำชับนายอำเภอ ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้จังหวัด และท้องถิ่นให้เข้าไปตรวจสอบเรื่องดังกล่าว หากนำไปขายก็ถือว่าผิดกฎหมาย เพราะทั้งหมดเป็นที่หลวง (ของรัฐ) จึงให้เจ้าหน้าที่ดำเนินคดีเด็ดขาด

สุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์ (2554) ศิลปินหนุ่มที่มีชื่อเสียงในสังคมไทยวงกว้างและปากเกาะญอรุ่นใหม่ได้สะท้อนว่า พื้นที่แถบนี้นับแต่อดีต ชาวบ้านและชุมชนมีอิสระในการใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการจัดการตนเองสูง แต่หลังจากบ้านกลายเป็นเมือง ชุมชนขยายกลายเป็นอำเภอจากสังคมเล็ก ๆ ก็เติบโตขึ้น ทำให้เกิดความกังวลว่าทรัพยากรในพื้นที่จะถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนาจนทำให้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมเสียสมดุล ดังนั้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นโจทย์ที่ชาวบ้านกำลังพยายามหาทางตั้งรับกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น

จากเหตุการณ์ดังกล่าวสามารถเห็นภาพชัดเจนถึงผลกระทบอันเกิดจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ชุมชน ซึ่งแม้ว่ารัฐเองจะประกาศชัดว่าพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอกัลยาณิวัฒนาจะเป็นพื้นที่หลวง ในนัยยะหมายถึงพื้นที่ป่า แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีส่วนอย่างยิ่งในการดึงดูดกลุ่มนักลงทุนและในระยะยาวย่อมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของการใช้ทรัพยากรซึ่งย่อมจะส่งผลโดยตรงต่อระบบความสัมพันธ์ในพื้นที่ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสองปีการพยายามรักษาอำนาจในการจัดการ ถูกรองทรัพยากรโดยชุมชน ได้ก่อให้เกิดกระบวนการในการต่อรองกับกลุ่มทุนจากภายนอก และรูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงในหลายรูปแบบ

การดำรงตนบนความเปลี่ยนแปลงของชุมชนปากเกาะญอบ้านวัดจันทร์

หลังการประกาศให้พื้นที่ 3 ตำบล ปรับสถานะเป็นอำเภอกัลยาณิวัฒนา โครงสร้างทางสังคมของชุมชนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเนื่องมาจากเงื่อนไขของอำนาจรัฐและระบบทุนนิยมที่เข้ามาแย่งชิงเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ตลอดจน การสร้างความมั่นคงไม่คงในการดำรงชีวิตให้กับชุมชนอย่างมาก แต่ทั้งนี้ ในอีกด้านหนึ่ง จากสถานการณ์ดังกล่าวกลับกลายเป็นโอกาสให้ชาวบ้านได้ขบคิดกับผลกระทบของตนเอง ดังนั้น ชาวบ้านจึงพยายามจัดการกับความขัดแย้งในชุมชนและหาหนทางในการต่อสู้ต่อรองกับกระแสของการคืบคลานเข้ามาดูดกลืนบ้านของตน

1. การปรับตัวผ่านการสร้างกฎกติกาของชุมชนเพื่อชุมชน

ในกรณีของชุมชนบ้านใหม่พัฒนา ตำบลแจ่มหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มของการต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและกระแสการพัฒนาแบบเต็มตัว เนื่องจากเป็นพื้นที่ในการก่อสร้างเพื่อตั้งที่ว่าการอำเภอและศูนย์ราชการของอำเภอกัลยาณิวัฒนานั่นเอง ดังนั้น สิ่งที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดการคือ การออกกฎระเบียบหมู่บ้าน บ้านใหม่พัฒนา เพิ่มเติมในข้อที่ 25 เรื่องห้ามขายที่ดินให้กับบุคคลภายนอก โดยได้ระบุรายละเอียดว่า

1. หากคณะกรรมการตรวจสอบพบว่ามีการซื้อขายที่ดินให้กับบุคคลภายนอกคณะกรรมการ

มีอำนาจดังนี้

- 1.1. ยึดพื้นที่คืนให้เป็นที่สาธารณะของชุมชน
- 1.2. ห้ามมิให้บุคคลที่มีที่ดินอยู่ในเขตรับผิดชอบของชุมชนบ้านใหม่พัฒนาชักจูงหรือเป็นนายหน้าให้กับนายทุนหรือบุคคลภายนอกโดยเด็ดขาด หากมีการละเมิดจะดำเนินการไล่ออกจากหมู่บ้านและแจ้งให้กับหน่วยงานด้านความมั่นคง
- 1.3. ห้ามบุคคลภายนอกและเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นนายหน้าในการหาซื้อขายที่ดินในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้านใหม่พัฒนาโดยเด็ดขาดหากมีการละเมิด
 - ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะดำเนินการโดยการรายงานส่งเรื่องไปยังหน่วยงานต้นสังกัด
 - ถ้าเป็นบุคคลทั่วไปจะดำเนินการแจ้งไปยังหน่วยงานของรัฐด้านความมั่นคงต่อไป

และในข้อที่ 26 กรณีมีการซื้อขายที่ดินในเขตพื้นที่รับผิดชอบภายในของชุมชนบ้านใหม่พัฒนาต้องปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

1. ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านพิจารณาตามความจำเป็น
2. ต้องมีเอกสารยืนยันการซื้อขายเป็นลายลักษณ์อักษรจากคณะกรรมการบริหาร
3. หากตรวจสอบพบว่าการซื้อขายโดยไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านจะดำเนินการยึดคืนเป็นพื้นที่สาธารณะสมบัติของชุมชน
4. เมื่อผ่านมติการประชุมหมู่บ้านและคณะกรรมการแล้วถือว่าเป็นไปตามมติห้ามบุคคลผู้ใดทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมาทำการเรียกร้องคืนพื้นที่แต่อย่างใด

กฎเกณฑ์เหล่านี้พบว่าถูกกำหนดขึ้นก่อนมีการตั้งเป็นอำเภอ แต่ได้มีการปรับเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ โดยจะเห็นว่า เงื่อนไขต่าง ๆ นั้นเป็นไปเพื่อควบคุมปริมาณการใช้ทรัพยากรโดยอิงกับอำนาจการตัดสินใจของชุมชนเป็นหลัก อีกทั้งยังมีการถ่วงดุลระหว่างชุมชนกับรัฐในประเด็นการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการพยายามปรับตัวเพื่อต่อรองกับอำนาจเหนือทรัพยากรบนผืนดินของชุมชน

2. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาโดยหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยว เช่น มูลนิธิโครงการหลวงวัดจันทร์และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) วัดจันทร์ได้มีการดำเนินงานในพื้นที่มาหลายปีนั้น การดำเนินการ อำนาจ หรือการจัดการจะขึ้นตรงต่อหน่วยงานเหล่านี้เป็นหลัก ส่วนชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่ถูกนำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมจึงมีเพียงแต่การเป็นพนักงาน (ลูกจ้างชั่วคราว) หรือลูกจ้าง (คนงาน) รายวัน ซึ่งทำงานในหน่วยงานเหล่านี้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรูปมูลค่าทางเศรษฐกิจกับค่าตอบแทนที่ชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการการท่องเที่ยวดังกล่าว คงไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลกำไรที่ทางหน่วยงานได้รับ ในทางกลับกันชุมชนกลับได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ด้วย เช่น ในกรณีบ้านห้วยฮ่อม ที่เกิดปัญหาแหล่งต้นน้ำได้รับความเสียหายจากการทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวที่ทางหน่วยงานที่ดำเนินการการท่องเที่ยวได้นำเข้าไปท่องเที่ยวชมธรรมชาติในเส้นทางและบริเวณดังกล่าว นอกจากนั้น ยังมีการไปทำลายพืชพรรณไม้ที่หายากของชุมชน กระทั่ง ชุมชนต้องดำเนินการร้องเรียน ในปัจจุบันจึงมีการตั้งกลุ่ม

“เลื้อยขอ” (เตาสามก้อน) ขึ้น ซึ่งเป็นการรวมตัวของบ้านห้วยฮ่อม ดอยตุงและบ้านห้วยครก เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยชุมชนขึ้น เป็นลักษณะท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดทำที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามา ศึกษา ท่องเที่ยวและทำความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรมและธรรมชาติของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้ง เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองและจัดการของชุมชนกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวด้วย

จะเห็นได้ว่าชุมชนหาได้มีความนิ่งเฉยในการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นไม่ แต่กลับมีความพยายามอย่างยิ่งในการปรับตัวเพื่อเข้าสู่กระแสของการเปลี่ยนแปลงโดยมีการพยายามทั้งในส่วนของ การดำรงตนคือการพยายามรักษาความเป็นชุมชนผ่านการสร้างกฎระเบียบและการปรับแก้เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และในส่วนของ การปรับตัวเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถเท่าทันกับกระแสการท่องเที่ยวที่ถูกภาครัฐนำมาใช้เป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งนับได้ว่าชุมชนได้พยายามนำเครื่องมือของรัฐเองมาเป็นหนึ่งในช่องทางในการต่อรองเพื่อรักษาอำนาจในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตน

บทสรุป

การมองการใช้ทรัพยากรผ่านทางแนวคิดเชิงเดียวของภาครัฐจึงมักก่อให้เกิดเป็นกรณีขัดแย้งกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่จริงในชุมชน โดยการสร้างวาทกรรมจากรัฐให้กับชุมชนว่าเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างเกินเลย หรือบางครั้งอาจมองว่าเป็นสาเหตุของการทำลายทรัพยากร ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องของการกีดกัน การเข้าถึงทรัพยากร จากงานศึกษาของ อัจฉรา รัญธุธรรม (2548) เรื่อง “นิเวศวิทยาพื้นบ้าน” : การต่อสู้ของคนชายขอบเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนกับป่า ได้แสดงให้เห็นว่า การอ้างการอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อไว้ใช้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาและท่องเที่ยว นั้นได้สร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนท้องถิ่นซึ่งถูกกีดกันการเข้าใช้ และครอบครองพื้นที่ป่า อีกทั้งยังถูกไล่ที่ออกจากพื้นที่ป่าหรือในทางกลับกัน คือพื้นที่หมู่บ้านของพวกเขา ซึ่งกรณีนี้ชี้ให้เห็นว่ารัฐมองป่าแต่เพียงพื้นผิว ของพื้นที่ที่ปราศจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนบนพื้นผิวนั้น กับป่า และระหว่างคน กับคนที่อาศัยอยู่บนพื้นผิวที่เรียกว่าป่าอนุรักษ์ของรัฐ ซึ่งในความจริงแล้วชาวบ้านมีแบบแผนในการจัดการป่าอย่างเป็นระบบ ทั้งในเรื่องการจัดจำแนกป่า และการควบคุมกฎเกณฑ์เรื่องการใช้ป่าผ่านทางจารีตของชุมชน

ในขณะที่ Lund (2002) ได้วิเคราะห์ในเรื่องของกระบวนการที่ชาวบ้านเข้าถึงทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ พบว่าสำหรับชาวบ้านแล้วสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรนั้น เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว แต่จะเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการใช้ (Rule in uses) ซึ่งจะมีการปรับเปลี่ยน หรือสร้างใหม่ขึ้นมาเพื่อประสิทธิภาพในปฏิบัติการของชาวบ้าน ซึ่งได้มีการเปรียบเทียบกระบวนการถ่วงคานอำนาจ (Countervailing) 2 อย่างคือ กระบวนการสร้างกฎเกณฑ์ (Process of regularization) และกระบวนการปรับแก้ตามสถานการณ์ (Process of situational adjustment) ซึ่งกระบวนการสร้างกฎเกณฑ์จะเกิดขึ้นผ่านองค์กร ประเพณี พิธีกรรม ส่วนกระบวนการปรับแก้ นั้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ผ่านกระบวนการต่อต้าน ขัดแย้ง ซึ่งเหล่านี้นี้เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งจะเห็นว่าโครงสร้างของอำนาจและการกำหนดสิทธินั้น

มีการยอมรับและขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา โดยมีตัวจักรที่สำคัญคือชาวบ้าน แต่การมองการเข้าถึงทรัพยากรบนฐานความคิดที่ต่างกันได้นำให้เกิดเป็นกรณีขัดแย้งขึ้นบ่อยครั้งระหว่างภาครัฐที่เน้นการเข้าถึงทรัพยากรผ่านทางสิทธิเชิงเดี่ยว เน้นการจัดการเชิงเดี่ยวเป็นสำคัญ ทั้งการจัดให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐหรือส่วนบุคคล ล้วนแล้วแต่เป็นการมองทรัพยากรเพียงมุมเดียวคือการมองเป็นเพียงวัตถุที่ปราศจากระบบความสัมพันธ์เข้าเกี่ยวข้องบนทรัพยากรนั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการเข้าถึง ใช้ทรัพยากรนั้นมีความหลากหลาย ซับซ้อนบนฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่โยงใยอยู่กับตัวทรัพยากรอย่างเหนียวแน่น และไม่มีวันที่จะแยกออกจากกันได้ ซึ่งสายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ไม่ได้เกิดแค่ระหว่างชุมชนกับคนนอก แต่แม้กระทั่ง ภายในชุมชนเองก็ยังเต็มไปด้วยความซับซ้อนของความสัมพันธ์เช่นกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเงื่อนไขการถือครอง ครอบครองพื้นที่ที่เกิดขึ้นโดยชาวบ้านภายหลังการตั้งขึ้นเป็นอำเภอใหม่นั้นเป็นการสร้างกฎเกณฑ์ที่มีพื้นฐานจากระบบการจัดการป่าบนฐานวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อของชุมชน ซึ่งพร้อมกันนั้นได้มีการพยายามต่อรองกับอำนาจรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับตัวแทนของรัฐในการเข้ามาถือครอง เปลี่ยนมือพื้นที่ของชุมชน การออกกฎดังกล่าวเพื่อบังคับใช้ย่อมแสดงให้เห็นถึงการพยายามจัดการ “อำนาจ” ในความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆในพื้นที่ การออกกฎเกณฑ์เช่นนี้นับว่าเป็นการต่อสู้ที่เป็นไปเพื่อแย่งชิงพื้นที่ป่า บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และระหว่างท้องถิ่นกับภายนอก โดยเฉพาะในการครอบครองแบบปัจเจกที่รัฐพยายามนำมาใส่ให้กับพื้นที่ ความพยายามค้นหากระบวนการสร้างความชอบธรรมของชาวปกากะญอ ในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรของพวกเขา นั้นใช้พิธีกรรมอันเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในการบังคับให้กฎจารีตในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมาเป็นเครื่องมือหลักในการต่อรอง นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์เอาการท่องเที่ยวซึ่งมาปรับใช้ เพื่อสร้างน้ำหนักในการต่อต้านวาทกรรมที่คนพื้นราบสร้างขึ้นมาเกี่ยวกับพวกเขา และเพื่อรักษากรรมสิทธิ์ชุมชนต่อต้านแนวโน้มการกลายเป็นปัจเจก และการแบ่งที่ดินภายในชุมชนด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์. (2555). **โครงการวิจัย การปรับตัวของชุมชนชาติพันธุ์ภายใต้นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่**. รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมวิทยา สังกัด วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิชา พักกระสา. (2552). **ยุทธศาสตร์การปรับตัวของชาวบ้านเพื่อการดำรงตนอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยว: กรณีศึกษาหมู่บ้าน แม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์บัณฑิตยมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์. (2554). **ปกากะญอรุ่นใหม่**. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2554 จาก www.dailynews.co.th
- อัจฉราภรณ์ดิตรธรรม. (2548). **“นิเวศวิทยาพื้นบ้าน” : การต่อสู้ของคนชายขอบเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนกับป่าในความรู้กับการเมืองเรื่องทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

Geisler and Gail Daneker, eds., 2000, Property and values: Alternatives to public and private ownership. Washington DC: Island Press. P. 3-20

Peter Vandergreest and Nancy Peluso. (1992). “**Territorialization and State Power in Thailand.**” Theory and society Vol. 24, No.3, P.385-426.

Jesse C. Ribot and Nancy Lee Peluso. (2003). “**A Theory of Access.**” Rural Sociology. Volume 68, Number 2. P. 153-181.

Christian Lund. (2002). “**Negotiating property institutions: On the symbiosis of property and authority in Africa.**” in Kristine Juul and Christian Lund (eds), Negotiating Property in Africa. Portsmouth: Heinemann. P. 11-43